

Projecten Co-Create 2016

Overzicht van de gefinancierde projecten

Afkorting	Titel	Partners
SAULE	Symbiose Stadslandbouw Huisvesting Ecosysteem	ERU vzw
		Ferme du Chant des Cailles (FCC) vzw
		Agence Alter vzw
		UCL
BrusSEau	Brussel, gevoelig voor water	De Staten-Generaal van het Water in Brussel (SGWB)
		ULB-LIEU (Laboratoire interdisciplinaire en Etudes urbaines) – ULB (MSH)
		VUB-HYDR (Vakgroep Hydrologie en Waterbouwkunde)
		ULB-HABITER
		LATITUDE Platform vzw
		Arkipel
FOSFOR	Operatie Fosfor: van afval tot meststof	Eco Technic
		Net Brussel
		WORMS vzw
		Leefmilieu Brussel
		Gemeentebestuur van Schaarbeek
		Refresh (Refresh-XL)
		ROOTS
		ULB, Faculté d'Architecture La Cambre - Horta
Onderzoekscentrum LoUISe		
ReReB	Resilient Retail for Brussels	Centre d'écologie urbaine vzw
		ULB-IGEAT
		Atrium.Brussels
VILCO	De collaboratieve stad - Van bestuur voor ... tot bestuur met de burgers	Groupe One vzw
		Leefmilieu Brussel
		21 Solutions
		Fondation pour les Générations Futures
		Strategic design scenarios
		VSGB - Vereniging van de Stad en de Gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
		Vzw Oxy 15 'Mon quartier, ma vie'
		1000 Bruxelles en Transition
		Coin du Balai en Transition
		Etterbeek en Transition
		Duurzame wijk Logis Floréal
		Duurzame wijk Sint-Job
		Berchem Local Et Durable – BLED
		Gemeente Etterbeek
Gemeente Watermaal-Bosvoorde		
WIM	WeCycle In Molenbeek (Lokale upcycling van houten materiaal in Molenbeek)	SENSIFORM
		ECORES
		Gemeentebestuur Sint-Jans-Molenbeek
		ULB-BATir
OUE!	Co-creatie van tools voor uitwisselingen tussen burgers voor stedelijke weerbaarheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	UCL-Anthropologie prospective
		Réseau financité
		ULB-Center for European Research in Microfinance (CERMi)

CITIZENDEV	Met de burgers de voorwaarden voor stedelijke vernieuwing vaststellen op basis van hun capaciteiten. Nadenken, inspiratie vinden en testen.	BRAL vzw
		CLTB asbl-vzw
		EVA vzw
		Université Saint-Louis – Centre de Recherche en Sciences Politiques et Centre d'Etudes Sociologiques
		Université Libre de Bruxelles - Centre de Laboratoires associés de Recherche en Architecture
POTA (ex-OTBRUX)	Projecten van tijdelijke bezetting in zelfbeheer als een van de pragmatische oplossingen voor de Brusselse huisvestingscrisis	Brusselse Federatie van Huurdersverenigingen (BFHV)
		Woningen 123 Logements
		Brusselse Bond voor het Recht op Wonen (BBRoW)
SWOT-mobiel	Solidair Wonen voor Thuislozen: naar een Mobiel Model in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Faculteit Architectuur, Campus Sint-Lucas Brussel, (KU Leuven) (het vroegere Sint-Lucas Architectuur, Brussel)
		CAW (Centrum Algemeen Welzijn) Brussel
		Samenlevingsopbouw Brussel

Fiches van de gefinancierde projecten

2016-COC-1 SAULE: Symbiose Stadslandbouw Huisvesting Ecosysteem

Consortium

Naam van de organisatie
Ferme du Chant des Cailles (FCC) vzw
ERU vzw
Agence Alter vzw
UCL

Samenvatting van het project:

Sinds 2012 is er een burgerdynamiek ontstaan rond een participatief en ecologisch project in verband met stadslandbouw en duurzame voeding bij la Ferme du Chant des Cailles in Watermaal-Bosvoorde. Op dit terrein van ongeveer 2,5 à 3 ha dat bij Monumenten en Landschappen samen met de hele tuinwijk Le Logis et Floréal beschermd is, lopen er namelijk verschillende beroeps- (schapenfokkerij, groenteteelt en productie van medische en aromatische planten) en burgerprojecten (door bewoners beheerde collectieve tuinen).

Een tijdelijke gebruiksovereenkomst bindt de vzw La FCC daarbij met Logis, de eigenaar van het terrein en een coöperatieve voor sociale woningen.

Voor een deel van de site (1/3 conform de aanbevelingen van de Gemeente) is er intussen een project gepland voor de realisatie van 70 à 80 woningen. Als we daar de 25 à 35 middelgrote woningen bijtellen, die door de Gemeente Watermaal-Bosvoorde op het aanpalende terrein (Cailles) opgetrokken zullen worden, dan spreken we al snel over 200 à 300 nieuwe bewoners die hier in de komende jaren zullen neerstrijken. Hoewel de mogelijkheid van een samengaan van het landbouwproject met het inrichtingsproject al aangehaald werd door de projectontwikkelaars, moeten de modaliteiten van dit samengaan nog volledig uitgewerkt worden in zowel stedenbouwkundig en landschappelijk als sociaal opzicht. De voorbije jaren hebben de ervaringen die er met verschillende Brusselse projecten (Huidevetters, Ernotte, enz.) opgedaan werden, er bovendien toe geleid dat systematisch van een tegenstelling tussen landbouwproject en stedelijk inrichtingsproject wordt uitgegaan. En in het geval van de Chant des Cailles kunnen we ons terecht vragen stellen bij een harmonieuze combinatie van beide functies (wonen en landbouw). NB: met 'wonen' wordt hier niet

alleen huisvesting bedoeld, maar ook alle hiermee gepaard gaande functies (eventuele voorzieningen, enz.). Het komt er dan ook daadwerkelijk op aan om een evenwicht te vinden tussen de bebouwde en de niet-bebouwde ruimte (tuinen, teelt, enz.).

Dit project wil daarom de hypothese evalueren, die stelt dat het mogelijk moet zijn om deze tegenstelling te overwinnen en dat landbouwproject en stadsproject gecombineerd moeten kunnen worden in een symbiotische verhouding in de zin van een sterke, duurzame en wederzijds bevorderlijke verwevenheid tussen twee organismen die tot verschillende soorten behoren. De uitdaging van het onderzoek bestaat er dan ook in om te tonen, hoe de aspecten stedelijke landbouw en duurzame ontwikkeling zoals deze ingevuld worden door het project van de FCC, kunnen bijdragen tot een versterking van de symbiotische relatie tussen huisvesting en landbouw en op die manier de weerbaarheid van het stedelijke ecosysteem kunnen versterken.

2016-COC-2 WIM: WeCycle In Molenbeek (Lokale upcycling van houten materiaal in Molenbeek)

Consortium

Naam van de organisatie
Energies et Ressources SENSIFORM
ECORES
Gemeentebestuur Sint-Jans-Molenbeek
ULB-BATir
UCL-Anthropologie prospective

Samenvatting van het project:

Het project WIM werd op grond van verschillende vaststellingen uitgewerkt.

De eerste vaststelling schuift de noodzaak naar voren van een verbetering op verschillende niveaus (wijk, gemeente, gewest) van het beheer van de diverse soorten afval (die secundaire bronnen zouden kunnen worden) vanaf hun inzameling tot hun eventuele uiteindelijke herwaardering. Zo wordt bijvoorbeeld van gezinnen afkomstig houtmateriaal (voornamelijk meubels) maar al te vaak beschouwd als 'grof vuil' en afval dat weggevoerd dient te worden, resulterend in een fractie waarvoor verbranding vandaag als enige oplossing gebruikt wordt. Er werd in het verleden overigens al een soortgelijk proefproject ondernomen door de Gemeente Molenbeek in partnerschap met Atelier Groot Eiland vzw, een lokale speler van de sociale economie in het kader van de Agenda 21. Dit project concentreerde zich echter hoofdzakelijk op een erg kleine fractie van de beschikbare houtstroom (pallets, kepers, ...) en wist daarbij de doelstelling niet te verwezenlijken om vanuit een systematische inzameling van het bestaande houtmateriaal op het grondgebied te werken (afgedankte meubelen, houten panelen, ...). Verder had dit proefproject evenmin oog voor de lokale behoeften van de bewoners en steunde het hier ook niet op, iets wat het WIM-project wel voorstelt om te doen.

De tweede vaststelling vloeit voort uit het feit dat een aanzienlijk deel van de gezinnen van het beoogde grondgebied (wijk Heyvaert, 'historisch' Molenbeek) maar deels te vinden bleek voor de gecentraliseerde inzamelmodaliteiten die door de beherende structuren voorgesteld werden (gemeente of Agentschap Net Brussel). Deze inzamelmodaliteiten zijn immers gebaseerd op een 'top-down' logica, ingegeven door een industriële visie die aan de organisatorische keuzes voorafgaat en die de productie van welbepaalde afvalstromen (onder andere) aan de gezinnen toeschrijft (met alle subtiliteiten die dit in de praktijk inhoudt). De derde vaststelling is het verlies van de band langs de kant van de gezinnen met wat er met hun afval gebeurt, eenmaal het zich buiten de thuis sfeer bevindt, alsook met hun gebruik van hulpbronnen. Historisch gezien bestonden er voor bepaalde categorieën van materialen namelijk lokale systemen voor de inzameling en het hergebruik ervan die deze materialen deden circuleren ten voordele van de lokale economie. Vandaag draagt de gecentraliseerde afvalbeheerlogica er echter toe bij dat de gezinnen zich nog minder betrokken voelen bij de valorisatiemogelijkheden die de afvalgrondstoffen en hun potentiële economische en technische waarde op lokaal niveau te bieden hebben.

En tot slot bestaan er binnen de gemeente Molenbeek ook nog aanzienlijke sociale verschillen en breuklijnen waarvoor er lokale antwoorden gevonden moeten worden. Zo vertoont het sociodemografische profiel van de wijk Heyvaerts bv. de kenmerkende karakteristieken van een kwetsbare zone: 20% werkloosheid boven het gewestelijke gemiddelde bij jongeren, 60 m² woning/inw. tegenover 74 m²/inw. als gemiddelde voor het gewest. Voorts dient hierbij gewezen op een economische activiteit (garages voor verkoop/reparatie) die de woonfunctie monopoliseert, waarvan het samengaan met de bewoners als problematisch geldt en die daarnaast ook een gedecentreerd karakter heeft in een voormalige industriële zone die voor een leefomgeving zorgt, die weinig bevorderlijk is voor de ontplooiing en die nieuwe sociale inclusiedynamieken vergt, alsook een

potentiële gentrificatie via vastgoedherstructurering en tot slot tot ontmoediging bij de buurtbewoners leidt met betrekking tot de terugkeer van de hinderproblemen.

Op basis van deze vaststellingen beoogt het WIM-project de formulering van een geïntegreerd antwoord, met meerdere actoren en uitgaande van lokale spelers (burgers, sociale operator, technische operator, gemeente, verenigingen, universiteiten) door het gezamenlijk uitwerken van alternatieve praktijken inzake houtafvalbeheer (hierna houtmateriaal). De beoogde aanpak sluit daarbij vanuit de gebruikers aan bij een bottom-up logica als aanvulling op soortgelijke, reeds gelanceerde projecten die voor diverse maatschappelijke voordelen zorgen (op milieu-, economisch, sociaal en gemeenschapsvlak). Voor het overige stelt WIM voor om tegemoet te komen aan de lokale specifieke behoeften door niet alleen rekening te houden met de economische en maatschappelijke uitdagingen en deze te integreren en eraan tegemoet te komen, maar ook door zich te verankeren in het lokale grondgebied via het duurzame wijkcontract (wijk Heyvaerts).

2016-COC-3 OUE !: Co-creatie van tools voor uitwisselingen tussen burgers voor stedelijke weerbaarheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Consortium

Naam van de organisatie
Réseau FINANCITÉ
Université Libre de Bruxelles, Center for European Research in Microfinance (CERMI)

Samenvatting van het project:

Het gebrek aan monetaire diversiteit is quasi totaal in de huidige Brusselse context, aangezien er zo goed als uitsluitend gebruikgemaakt wordt van de euro voor de afhandeling van transacties tussen de burgers. Dit gebrek aan monetaire diversiteit in Brussel kan tot gevolg hebben dat tal van door burgers gedragen economische initiatieven hierdoor ontmoedigd raken, terwijl deze burgerinitiatieven vernieuwende antwoorden aanreiken om tegemoet te komen aan die sociale behoeften die op dit moment onvoldoende vervuld worden door winst nastrevende bedrijven en de Staat.¹ Tegenover deze situatie moet het burgergeld beschouwd worden als een uitstekend hulpmiddel om zulke lokale initiatieven in een netwerk op te nemen en de korte circuits te versterken. Het kan daarbij erg uiteenlopende doelstellingen nastreven, maar in zijn geheel wel aansluiting vinden bij de vervulling van behoeften gerelateerd aan gezondheid, maatschappij, cultuur, opvoeding, toerisme, voeding, sociale en lokale economie, milieu, buurthandel, ambachten, enz.

Tijdens de voorbereidende fase werden er alvast participatieve workshops georganiseerd op 15 juni en 13 juli. Een vijftigtal mensen ontmoette elkaar op die manier op 15 juni. Deze bijeenkomst leverde een hele reeks voorstellen en ideeën op en hiervan werd ook een verslag opgemaakt en verspreid. Op 13 juli werd dit document vervolgens voorgesteld en besproken, alsook aangevuld en gevalideerd. Op basis hiervan werd het project dan gestructureerd door de deelnemers. De daarbij aangehaalde onderzoeksuitdagingen luiden als volgt:

- Welke wijziging van psychologische aard brengt de creatie van een munt met zich mee?
- Hoe kunnen we muntcycli creëren waarbij de circulatie werkt (dynamiek van de systemen, bereiken van een aanzienlijke kritieke massa)?
- Hoe kunnen we sociale behoefte met geld rijmen?
- Moet de dekking volledig of gedeeltelijk zijn voor elke behoefte?
- Welke bestuursmechanismen?
- Welke link met de nationale munt?

Steeds vanuit een collectief streven waarbij de participatie van de burger gevraagd wordt, alsook van de partners en de burgerinitiatieven, luiden de doelstellingen van het project thans als volgt:

- de uitwisselingsbehoeften binnen korte circuits (volume, aard, ...) evalueren, alsook de manier waarop eraan voldaan wordt door de officiële munt;
- de mogelijkheden en de opportuniteit tot diversificatie bepalen en deze uitwisselingen in korte circuits doen toenemen dankzij één van de burgermunten;

1

S. Mertens, *De l'initiative citoyenne à l'entreprise d'économie sociale*, bijdrage aan het werk *Initiatives citoyennes, l'économie sociale de demain ?*, SAW-B, 2010.

- het kader en de werkingsmodaliteiten van een of meerdere burgermunten bepalen, alsook de voorwaarden voor de ontwikkeling en het voortbestaan ervan.

Tot slot bestaat de sociale, economische en ecologische meerwaarde van voormelde doelstellingen erin om de tegemoetkoming aan geïdentificeerde sociale/maatschappelijke behoeften te verbeteren via de ontwikkeling van een of meerdere burgermunten die het effect van tal van economische initiatieven vergroten, die door burgers gedragen worden om aan deze behoeften te voldoen.

2016-COC-5 FOSFOR: Operatie Fosfor: van afval tot meststof

Consortium

Naam van de organisatie
Centre d'écologie urbaine vzw (CEU)
WORMS vzw (WORMS)
Université libre de Bruxelles, Faculté d'Architecture La Cambre – Horta Centre de recherche LoUISe (ULB)
Net Brussel - het Gewestelijk Agentschap voor Netheid (GAN)
Leefmilieu Brussel
Gemeentebestuur van Schaarbeek (Dienst Groene Ruimten en DO) (Schaarbeek)
Refresh (Refresh-XL)
La Ruche qui dit oui Etterbeek (La Ruche)

Samenvatting van het project:

Context

Op dit moment zijn de organische afvalstoffen goed voor ongeveer 50% van het gemiddelde totale gewicht van een Brusselse witte zak. Elk jaar wordt er ongeveer 200.000 ton organisch afval (tuin- en voedselafval) verzameld en verwerkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en dat voornamelijk via het Agentschap Net Brussel (ANB). Dit afval wordt voor een groot deel gevaloriseerd als energie via verbranding en de productie van elektriciteit, terwijl maar een gering gedeelte van het voedselafval gevaloriseerd wordt via biomethanisatie en in de individuele of collectieve composteerstations. Hetzelfde geldt voor biologisch afval (organisch afval uit voeding) dat afkomstig is van de distributieketen in Brussel (groothandelaars, detailhandelaars, supermarkten, markten) of de restauratiesector (kantines, restaurants) en waarvan de hoeveelheid op meer dan 40.000 ton per jaar geraamd wordt. Het organisch afval uit de natuur in Brussel (privétuinen of tuinen die toebehoren aan bedrijven, overheidsinstanties, niet-commerciële organisaties, parken, groene ruimten, ...) wordt hoofdzakelijk gecomposteerd (gedecentraliseerde compostering, centrum van Brussel-Compost op de site Bempt in Vorst en op de composteersite van Grimbergen). Omwille van een aantal uitdagingen en ontwikkelingen (zie verder) zal dit systeem in de loop van de komende jaren echter grondig veranderen. Operatie Fosfor geldt tegen deze achtergrond als een unieke opportuniteit om voor een constructief, creatief en inclusief kader te zorgen voor een denkoefening over de verschillende keuzes die het Brussels Gewest op dit vlak maakt. Concreet hebben we hier meer bepaald te maken met de eerste grote poging om gebruikers te betrekken bij de transformatie van het systeem voor het beheer van organisch afval.

Beoogde doelstellingen

1. Hoofddoelstelling

Operatie Fosfor bestaat in het collectief uitwerken, bespreken en uittesten van met argumenten onderbouwde mogelijke oplossingen voor de transformatie en de daaropvolgende invoering van een beheersysteem (inzameling, ophaling, valorisatie) voor de in het BHG beschikbare organische stoffen dat veerkrachtig en circulair is en dat voor alle Brusselaars zinvol is, inclusief zij die er vandaag van uitgesloten worden.

2. De tussentijdse doelstellingen zijn

2. 1. De samenstelling van LL's bedoeld om verschillende configuraties uit te testen met betrekking tot het vernieuwende ecologische beheer van organische stoffen op een gedecentraliseerde manier.
2. 2. De gezamenlijke uitwerking van transformatiescenario's voor de komende tien jaar, rekening houdend met de bestaande strategische en politieke context in verband met organisch afval en hernieuwbare energie (Europese richtlijnen, Burden Sharing, ministeriële interne draaiboeken, GPCE, Good Food, enz.).

2. 3. De verspreiding van de sociale en technische innovaties die in de loop van de drie jaar van het PAO geïdentificeerd werden, rekening houdend met de hefboomen en remmen die er via de LL's geïdentificeerd werden.

2. 4. De bepaling van de voorwaarden voor de daadwerkelijke transformatie van het gewestelijke systeem in zijn geheel en van de geanalyseerde subsystemen (LL's) in de zin van een geharmoniseerd beheer dat zich tussen een bottom-up, circulaire en gedecentraliseerde aanpak van de organische stoffen en een gecentraliseerde benadering situeert.

2016-COC-7 CITIZENDEV: Met de burgers de voorwaarden voor stedelijke vernieuwing vaststellen op basis van hun capaciteiten. Nadenken, inspiratie vinden en testen.

Consortium

Naam van de organisatie
BRAL
Community Land Trust Bruxelles (CLTB)
Emancipatie via arbeid (EVA)
Université Saint-Louis - Brussel
Université Libre de Bruxelles

Samenvatting van het project:

CitizenDev wil de weerbaarheid van het stedelijke sociopolitieke systeem helpen versterken, dat zich geconfronteerd ziet met: een structurele ontmanteling van de loonarbeid, een ondermijning van de band met de politiek, de ontkenning van bepaalde culturele gegevens, de moeilijkheid die bepaalde inwoners ervaren om actoren te zijn van hun leefomgeving en het proces van sociale en psycho-affectieve uittreding dat een almaar groter wordend deel van de bevolking treft.

Het project CitizenDev heeft tot doel om een nieuwe vorm van stadsontwikkeling uit te testen, gebaseerd op de capaciteiten van de burgers, de opkomst en de versterking van lokale initiatieven, hun vereniging in een netwerk en hun aansluiting op andere niveaus en actoren. Deze benadering wil de positieve interactie tussen personen en groepen bevorderen, wil hun maatschappelijk kapitaal vergroten, wil de horizontale solidariteit versterken en wil de aanzet geven tot of voor een versterking zorgen van stadsgemeenschappen met betrekking tot hun vermogen om zelf voor hun welzijn in te staan alsook om oplossingen uit te werken voor de uitdagingen waarmee ze zich geconfronteerd zien. Tot slot stelt het project ook nog voor om twee soorten weerbaarheid, namelijk op sociaaleconomisch en op leefmilieuvlak, te doen samenvloeien, om initiatieven rond gemeenschappelijke weerbaarheid te focussen op de uitdagingen inzake stedelijke weerbaarheid en de groepen en individuen die Brussel telt, doordringbaarder te maken: we denken hier dan met name aan de voorvechters van de weerbaarheid met een hoog cultureel kapitaal en personen die in kansarmoede leven en die de centrale deelnemers van dit project vormen. Zonder de conflictsituaties uit de weg te gaan, gaat het hier om het opnieuw opnemen van kansarme personen en groepen in de samenleving, om het op zoek gaan naar nieuwe vormen van samenwerking en om het verzoenen van een sterke sociale zekerheid met een 'peer to peer' solidariteit.

Het project zal via 3 subsystemen uitgerold worden, waarbij er 'living labs' ingeplant zullen worden: de Subsaharaanse gemeenschap verbonden aan de Matongéwijk in Elsene, de wijken Brabant en Gaucheret in Schaarbeek en de gemeenschap van de leden van de CLTB, de Community Land Trust van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dankzij deze diversiteit qua context zullen de specificiteiten en/of de sociologische, sociaaleconomische, culturele en ruimtelijke terugkerende elementen geïdentificeerd kunnen worden, die een impact hebben op de implementatie van de methoden en de aard van de aangehaalde initiatieven. En door deze verschillende experimentele contexten zullen de overdraagbaarheid en de weerbaarheid van de aanpak geëvalueerd kunnen worden.

De voornaamste onderzoeksvragen van dit project zijn: - Hoe kunnen we de ontplooiing van competenties bij burgers bevorderen via collectieve initiatieven? - Wat is de praktische, theoretische en kritische relevantie van de gebruikte methoden in termen van gemeenschappelijke en stedelijke veerkracht? - Op grond van welke modaliteiten geldt de overdraagbaarheid op gewestelijk niveau (BHG) van deze initiatieven ter bevordering van de gemeenschappelijke weerbaarheid als verzekerd? - En tot slot: hoe kan deze aanpak gekoppeld worden aan beleidsmaatregelen op het vlak van

herverdeling en sociale solidariteit, hoe kan het dergelijke maatregelen beïnvloeden en op welke niveaus kan dat gebeuren?

2016-COC-9 BRUSSEAU: Brussel, gevoelig voor water

Consortium

Naam van de organisatie
SGWB (Staten-Generaal van het Water in Brussel)
HYDR (Vakgroep Hydrologie en Waterbouwkunde, VUB)
LIEU (Laboratoire interdisciplinaire en études urbaines, ULB, Maison des Sciences humaines)
Centre de recherche HABITER, (Faculté d'architecture La Cambre-Horta, ULB)
Latitude, Platform for Urban Research and Design
ARKIPEL
EcoTechnic

Samenvatting van het project:

BrusSEau, wat staat voor 'Brussel, gevoelig voor water', is gebaseerd op een hydrologische en sociale vaststelling: het terugkerende karakter en de omvang van overstromingen houden voornamelijk verband met de sterke impermeabilisering van de bodem en het overlopen van het gemengde rioleringsnet bij sterke regenval. Dat heeft in de eerste plaats gevolgen voor de bestudeerde wijken in de valleidalen (zoals in Vorst in de vallei van de Zenne en in Jette in de vallei van de Molenbeek) die voor het merendeel bewoond worden door delen van de bevolking die al in kansarmoede leven. De overstromingen zelf zijn intussen voornamelijk gelinkt aan de verzadiging bij stormen van het gemengde rioleringsnet door het afvloeiingswater. Als resultaat van een lange geschiedenis van 150 jaar waarbij er totaal geen aandacht geschonken werd aan het hydrotechnische systeem, wordt het regenwater immers als afval behandeld en beheerd in uitgestrekte en ondergrondse technische infrastructures die in handen verkeren van een beperkte kring van overgekwalificeerde experts, wat maakt dat het water vanuit een zuiver technisch invalshoek bekeken wordt. De bouwwerken in kwestie bieden echter geen antwoord op de oorzaken van het probleem. Het bestaande hydrotechnische systeem is dan ook verre van veerkrachtig en het beheer ervan maakt dat we ons in een impasse bevinden. Het feit dat het waterbeheer geen rekening houdt met het grondgebied en dat het beheer van het grondgebied maar weinig oog heeft voor het regenwater, heeft bovendien tot gevolg dat ditzelfde grondgebied onmogelijk het hoofd kan bieden aan o.a. felle stormen. Tegelijkertijd zal dit al te zeer op zichzelf gerichte hydrologische systeem wel geconfronteerd worden met de gevolgen van bepaalde gegevenheden zoals de continue impermeabilisering van de bodem, de opwarming van ons klimaat met het hiermee gepaard gaande en almaar groter wordend risico op stormen en ten slotte ook de toename van de bevolkingsdichtheid als gevolg van de demografische groei.

Onze voornaamste vraag luidt dan ook: hoe kunnen we, op het vlak van waterbeheer, een technisch probleem dat op dit moment het exclusieve speelterrein van een beperkte kring van experts vormt, een politiek probleem (in de betekenis van het woord 'polis') maken, waarbij een groot collectief betrokken is? Onze basishypothese hierbij luidt dat er een relatie van onderlinge afhankelijkheid bestaat tussen de decentralisering van de watertechnologieën en de decentralisering van het beheer ervan. Water kan evenwel beheerd worden op grond van zogenaamde metingen 'aan de bron' die gedecentraliseerd op het grondgebied van een heel stormbekken verricht worden en waarvoor men zich baseert op technologieën met een geringe intensiteit (low technology) die bewoners zich kunnen toe-eigenen. Het komt er dan ook op aan om zich af te vragen wat er nodig is voor de collectieve uitwerking van nieuwe trajecten voor regenwater buiten het rioleringsnet om. Daarnaast zal men zich ook de vraag moeten stellen, in welke mate een dergelijke aanpak voor een meerwaarde kan zorgen in vergelijking met de conventionele oplossingen en beheermodi? En mocht inderdaad blijken dat deze collectief beheerde, gedecentraliseerde maatregelen voordelen bieden, zullen ze dan ook geïmplementeerd kunnen worden? Om op deze vragen echter een antwoord te kunnen geven,

ontbreekt het ons op dit moment aan heel wat kennis: de gedecentraliseerde inrichtingen voor de verwerking van het regenwater, aangepast aan de specificiteiten (in geomorfologisch, hydrotechnisch, politiek-institutioneel en sociaaleconomisch opzicht) van de diverse zones en rekening houdend met en gebruikmakend van de expertise onder de burgers, zijn dan ook onbestaande in Brussel.

Om desondanks te trachten een antwoord te formuleren op deze vragen, stellen we voor om samen met de bewoners zulke inrichtingen op te zetten door samen Hydrologische Gemeenschappen (living labs) op te richten, die zich stroomop- en stroomafwaarts van een helling van de vallei van de Zenne in Vorst en langs beide zijden van de vallei van de Molenbeek in Jette zouden situeren. Deze HG zouden hun proefondervindelijk onderzoek dan verrichten aan de hand van drie sociotechnische inrichtingen met een participatieve opzet:

- de inplanting in de openbare en de privéruimte van hulpmiddelen voor het meten van de hydrologische stromen, de toe-eigening van deze hulpmiddelen door de bewoners en zodoende het zich verzekeren van hun betrokkenheid bij een wetenschappelijke diagnose (WaterCitySens);
- de ontwikkeling van workshopcycli op de binnenterreinen van huizenblokken waar bewoners en architecturstudenten zich samen over de inrichtingen zullen buigen met het oog op een duurzamer beheer in hydrologisch opzicht van de stedelijke huizenblokken (waterblokken);
- het ontwerp van Nieuwe Stadsrivieren vanuit collaboratieve cartografieworkshops om tot echte, realiseerbare voorstellen (NSR) te komen qua beheer van het water aan de bron.

Deze los van elkaar al weinig voorkomende en samen totaal ongeziene inrichtingen zullen het door de nauwe samenwerking tussen de partners van het project en de bewoners mogelijk maken om nieuwe diepgaande en territoriumgebonden kennis (hydrologisch, historisch, technisch, enz.) te vergaren, alsook om de doeltreffendheid van gecentraliseerde en participatieve inrichtingen voor het beheer van regenwater aan te tonen. Zodoende zal BrusSEau het economische potentieel van deze inrichtingen verkennen (valorisatie van regenwater, creatie van nieuwe banen in het kader van het beheer ervan) en zal het initiatief het vermogen nagaan van het hydrotechnische systeem van het Gewest om deze inrichtingen in het systeem op te nemen; verder zal het ook de solidariteit tussen de bewoners versterken en de ontwikkeling van bepaalde competenties en expertise bij de burger ondersteunen. En tot slot zal BrusSeau tevens de aanzet geven tot een nieuw en duurzamer, veerkrachtiger en participatiever waterbeleid dat vooral ook meer oog zal hebben voor het water zelf.

2016-COC-11 REREB : Resilient Retail for Brussels

Consortium

Naam van de organisatie
Group One
IGEAT-ULB
Atrium.brussels

Samenvatting van het project:

Het project REBEB is ingegeven door een onvervulde maatschappelijke behoefte, met name het feit dat de actoren van de handel er niet in slagen om zich aan te passen aan veranderingen, crises en schokken en tegelijkertijd de continuïteit van hun activiteit op een duurzame manier te verzekeren. De handel die in Brussel goed is voor meer dan 58.000 voltijdse equivalenten (wat neerkomt op 10% van de gewestelijke tewerkstelling), geldt als een vector van sociale integratie voor de inwoners van Brussel die met name weinig gekwalificeerd zijn of een immigratieachtergrond hebben. Op wijkniveau draagt de handel bij tot een systeem van sociale buurtrelaties en de facto tot de kwaliteit van het leven in de stad. In hun rol van buurtsysteem op bevoorradingsvlak (alsook in termen van opslag) wapenen de handelszaken zich intussen tegen de problemen die verband houden met een al te sterk gecentraliseerde of te zeer in de stadsrand gesitueerde distributie (winkelparken, shoppingcentra en perifere logistieke centrales). Anderzijds is de handel ook een kwetsbare sector, wat blijkt uit de korte levensduur van de ondernemingen, hun voortdurende vernieuwing (tal van faillissementen en oprichtingen) en de vele kleine bedrijven waaruit de sector bestaat. Handel is daarnaast tevens een functie die voortvloeit uit territoriale en sociaaleconomische dynamieken en die bijgevolg onderworpen is aan herconfiguraties die ingegeven worden door zowel endogene als indogene factoren (elektronische handel, winkelcentra, lockdown, ...). Anticiperend op een postkoolstofstad waar de mobiliteit beperkter zal zijn en de gecentraliseerde functies als minder goed bereikbaar zullen gelden, lijkt de handhaving van de logistieke en sociale buurtfunctie die door de handel verzekerd wordt, alvast een bepalende factor te zullen vormen voor de weerbaarheid van de wijken.

Het merendeel van het onderzoek dat er naar de commerciële functie en de handelszaken in de stad verricht wordt, is evenwel op de praktijk gericht en kijkt door een economische (markstudies) of stedenbouwkundige bril naar zijn evolutie. De manieren waarop handelaars zich aanpassen en blijken geven van veerkracht, worden daarbij als zodanig maar weinig onder de loep genomen. Gezien deze lacune wil het REREB-project de veerkracht van de Brusselse commerciële functie analyseren en doorgronden. De door het onderzoek gestelde vragen houden dan ook verband met de verstoringen- en crisisfactoren die handelszaken het hoofd dienen te bieden, met de actiemechanismen van deze verstoringen alsook met de kwetsbaarheids- en weerbaarheidsfactoren binnen de commerciële functie. Verder zal het actie-onderzoek eveneens bijdragen tot de gezamenlijke uitwerking van weerbaarheidsoplossingen, met inbegrip van de analyse van het potentieel inzake overdraagbaarheid van de uitgewerkte sociale innovaties.

Wat gezamenlijke uitwerking betreft, zal het sinds 2015 actieve Atrium Lab als 'living lab' van het project gelden. Samen met de gebruikers zullen we ons in dit lab buigen over de weerbaarheidsuitdagingen waarmee het beroep van handelaar zich geconfronteerd ziet, alsook over de levenscycli van de handelskernen. Het lab zal daarbij trachten af te stappen van de traditionele macroscopische analyse van de commerciële activiteit en zich daarentegen veeleer proberen toe te leggen op de reële omstandigheden waarin het beroep van handelaar uitgeoefend wordt, alsook op de banden met de andere belanghebbende partijen binnen het commerciële ecosysteem.

Concreet zullen er binnen het lab drie innovaties geïmplementeerd worden met het oog op de uitwerking van oplossingen die tegemoetkomen aan de fundamentele behoeften van de commerciële functie: 1) innoveren via het weerbaarheidsprisma van de handelswijk; 2) innoveren door middel van

een inrichting voor gezamenlijke uitwerking waarlangs er contact gelegd kan worden met de handelaars en de - maar zelden in aanmerking genomen - gebruikers en waarmee beide partijen samengebracht kunnen worden in een netwerk; 3) innoveren via de prototypering, implementatie en modellering van oplossingen.

Tot slot wil het project REBEB ook op verschillende manieren een maatschappelijke impact hebben.

Op het niveau van de sector is het de bedoeling om nieuwe antwoorden aan te reiken voor de moeilijkheden waarmee handelszaken kampen en het vermogen van de handelaars te verbeteren om zich autonoom aan de verstoringfactoren aan te passen. Op het niveau van de handelswijken zal het project bijdragen tot een herstel en verbetering van de economische en maatschappelijke verhoudingen. En op het niveau van de stad zal de verspreiding van de innovaties geoptimaliseerd worden door het voorstellen van leefbare en toegankelijke oplossingen voor de actoren die er gebruik van zullen maken.

2016-COC-14 POTA: Projecten van tijdelijke bezetting in zelfbeheer als een van de pragmatische oplossingen voor de Brusselse huisvestingscrisis

Consortium

Naam van de organisatie
Brusselse Federatie van Huurdersverenigingen (BFHV)
Brusselse Bond voor het Recht op Wonen (BBRoW)
Woningen 123 Logements vzw

Samenvatting van het project:

De toenemende bezorgdheid van tal van lokale besturen met betrekking tot de impact van de crisis in verband met het tekort aan woningen heeft het debat aangezwengeld over nieuwe oplossingen om aan deze essentiële menselijke behoefte tegemoet te komen. Gezien de grootorde van de huisvestingscrisis en gelet op de vaststelling dat er duizenden vierkante meter aan gebouwen en woningen leeg staan in het Brussels Gewest, zijn de tijdelijke vormen van gebruik in de loop der tijd ontstaan als mogelijk en noodzakelijk alternatief, ingegeven door de noodzaak van een pragmatische en menselijke aanpak. Deze initiatieven reiken vandaag weliswaar nieuwe organisatievormen aan en maken dat er nieuwe manieren van samenwonen en zich organiseren bedacht worden, maar dat neemt niet weg dat het ter zake intussen nog wel aan de nodige hulpmiddelen ontbreekt om voor een overkoepeling van de uiteenlopende acties te zorgen. Deze studie wil een bijdrage leveren aan het debat door zich over een nog maar zelden onderzochte kwestie te buigen, met name de mogelijkheden om alternatieve organisaties van het maatschappelijk middenveld te versterken en te integreren, die sociaal vernieuwende huisvestingsoplossingen voorstellen via het hergebruik van leegstaande gebouwen, door middel van nieuwe vormen van bestuur, huisvestingsbeleid en participatieve stadsinrichtingssystemen. Het thema van de terbeschikkingstelling van alternatieve woningen door informele burgerorganisaties werd weliswaar al wel eerder aangesneden, maar de mogelijkheid om ze als experimenteel laboratorium te gebruiken voor het uittesten van nieuwe instrumenten van stadsvernieuwing en nieuwe vormen van huisvestingsbeleid bleef daarbij tot nog toe sterk onderbelicht. Het huidige voorstel tot actie-onderzoek wil daar verandering in brengen door deze aspecten zowel op theoretisch als op operationeel vlak te bekijken.

Via dit project willen we dan ook de slagkracht helpen versterken in het domein van de toegang tot huisvesting in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest door ons te buigen over de opkomst van tijdelijke vormen van gebruik, door deze te ondersteunen en door innovaties voor te stellen om dergelijke burgerinitiatieven samen te brengen, die mee ijveren voor het recht op huisvesting, die nieuwe manieren van wonen en samenleven bedenken en die daarbij alternatieven ontwikkelen op het vlak van economische en sociale organisatie.

Ons vernieuwingsvoorstel beoogt dan ook een versterking van de preciaire projecten rond tijdelijke bewoning die als administratief en innovatief hulpmiddel gelden en dat door:

- 1) de bij de problematiek betrokken actoren van het netwerk (begunstigden, eigenaars, onderzoekers, institutionele partners) samen te brengen via een inclusieve, burgerlijke en participatieve uitwisselingsruimte;
- 2) een toolbox uit te werken rond de gebruiksprojecten, bestemd voor uiteenlopende actoren (verenigingen, burgers, institutionele spelers, eigenaars, ...).
- 3) realistische en concrete denkpistes te verkennen ter verzekering van de economische levensvatbaarheid van de gebruiksprojecten, deze projecten in de gelegenheid stellen om tot een financieel evenwicht te komen en een echte sociale springplank te bieden aan de actoren die door tijdelijke gebruiksprojecten betroffen zijn.

Via een participatieve methodologie zal het project de gebruikers, hun verschillende initiatieven en andere actoren van op het terrein de mogelijkheid bieden om onderling praktijken met elkaar te delen en uit te wisselen, kwestie van op die manier bruggen te bouwen en collectief op zoek te gaan naar

een coherente duurzaamheid voor alle vernieuwende voorstellen met betrekking tot het recht op huisvesting in het Brussels Gewest door de ingebruikname van niet-gebruikte panden. Door het samenbrengen van onderzoek en burgeractie zal voor de context gezorgd kunnen worden, die nodig is om tot participatieve en egalitaire denk-, autodidactische, co-creatie en sociale-actieprocessen te kunnen komen.